

**ПРИВРЕДНОПРАВНИ ОКВИР И
ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ ДРЖАВА
ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ**

**THE LEGAL FRAMEWORK AND THE
ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE
SOUTHEAST EUROPEAN COUNTRIES**

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
University Business Academy in Novi Sad
Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad

Нови Сад, 14. новембар 2019.

Зборник радова са Међународног научног скупа
„Привредноправни оквир и економски развој држава
Југоисточне Европе“ одржаног 14. новембра 2019. године у
Новом Саду, у организацији
Правног факултета за привреду и правосуђе
Универзитета Привредна академија у Новом Саду

Издавач:

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
Гери Кароља бр. 1, телефон: 021/ 400 - 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Рецензенти:

Др Мирко Кулић, редовни професор
Др Ненад Аврамовић, редовни професор
Др Милош Марковић, редовни професор
Др Радица Шиповац, редовни професор
Др Дарко Голић, ванредни професор
Др Предраг Мирковић, ванредни професор
Др Маријана Младенов, доцент
Др Јоко Драгојловић, доцент
Др Ненад Бингулац, доцент

За издавача:

Др Мирко Кулић, редовни професор

Уредник:

Др Мирко Кулић, редовни професор

Штампа:

Штампарија ФЕЉТОН, Нови Сад

Тираж:

250

ИСБН 978-86-6019-099-6

Научни одбор:

ПРОФ. ДР МИРКО КУЛИЋ – председник Научног одбора

Декан Правног факултета за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ЦАРИЋ

Председник Савета Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРКО ЦАРИЋ

Ректор Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР НЕНАД АВРАМОВИЋ

Шеф Привредноправне и међународноправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МИЛАН ПОЧУЧА

Продекан за науку и развој и шеф Грађанскоправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ДУКИЋ - МИЈАТОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР АЛЕКСАНДАР РАДОВАНОВ

Професор Емеритус Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДУШАНКА ЂУРЂЕВ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР ЦАТИЈЕВ

Шеф катедре кривичноправних наука Руске академије за адвокатуру и нотаријат | Руска Федерација

АКАДЕМИК ДР НЕДЕЉКО СТАНКОВИЋ

Ректор Европског универзитета Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

АКАДЕМИК ДР БРАНКО ВУЧКОВИЋ

Председник Основног суда у Котору | Република Црна Гора

АКАДЕМИК ДР ВЕСНА ВУЧКОВИЋ

Судија Врховног суда Црне Горе | Република Црна Гора

АКАДЕМИК DR WOLFGANG RONRBACH

St. Elizabeth University of Health and Social Sciences | Austrija

ДОЦ. ДР ЈАН ЈАНАЋ

Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ДОЦ. ДР БРАНИСЛАВ ДУДИЋ

Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ПРОФ. ДР НЕЋО ДАНИЛОВИЋ

Редован професор Универзитет Никола Тесла у Београду и председник међународног удружења методолога друштвених наука у Београду | Република Србије

ДОЦ. ДР АЛБИНА АБИДОВИЋ

Доцент на Европском универзитету Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

ПРОФ. ДР РУДИКА ГМАЈНИЋ

Професор на Медицинском факултету у Осиеку и члан Хрватске академије медицинских наука | Република Хрватска

ПРОФ. ДР МИЛАН ЧАМПА

Ванредни професор на Факултету за здравствену негу Универзитета Ново Место | Република Словенија

ПРОФ. ДР СИМЕОН ГЕЛЕВСКИ

Професор у пензији на Правном факултету у Скопљу | Северна Македонија

PROF. DR ALEXIOS PANAGOPOULOS

University neapolis paphos Cyprus master studys in public law and administration | Kiparska Republika

ПРОФ. ДР МИЛОШ МАРКОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ

Продекан за наставу на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ИВАН ЈОКСИЋ

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДАРКО ГОЛИЋ

Шеф опште и теоријске катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА МАТИЈАШЕВИЋ ОБРАДОВИЋ

Саветница декана на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

Организациони одбор:

ДР ЈОКО ДРАГОЈЛОВИЋ, доцент - председник Организационог одбора

ДР МАРИЈАНА МЛАДЕНОВ, доцент

ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ, ванредни професор

ДР САЊА ШКОРИЋ, доцент

ДР ЈЕЛЕНА СТОЈШИЋ ДАБЕТИЋ, доцент

ДР НЕНАД БИНГУЛАЦ, доцент

ДР МАРКО СТАНКОВИЋ, доцент

ДР ДАЛИБОР КРСТИНИЋ, доцент

МСР. ИСИДОРА МИЛОШЕВИЋ

МСР. ТАЊА ПРАШТАЛО, асистент

МСР. СТЕФАН ДИТРИХ, асистент

МСР. ВЛАДИМИР АВРАМОВИЋ

МСР. ДИЈАНА БОРЕНОВИЋ, асистент

Секретар:

МСР. ТАЊА ПРАШТАЛО, асистент

*Мср. Милош Лакићевић, асистент
Правни факултет за привреду и правосудје
Универзитет Привредна академија у Новом Саду
e-mail: milos@kib.edu.rs*

КОРЕЛАЦИЈА МЕЂУНАРОДНИХ САНКЦИЈА И ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Апстракт:

Опстанак и одрживи развој сваке државе у савременом свету претпоставља ефикасно отклањање спољних и унутрашњих угрожавајућих и самоугрожавајућих делатности усмерених ка виталним националним вредностима. Адекватна перцепција постојеће и могуће корелације између спољних и унутрашњих угрожавајућих делатности представља важан предуслов остваривања оптималне националне безбедности државе. Међународне санкције представљају могућу спољну опасност по безбедност националних вредности одређене државе, док организовани криминалитет је идентификован као један од најопаснијих облика угрожавања националне безбедности државе изнутра. У раду је учињен пионерски подухват у смислу проблематизовања корелација међународних санкција и организованог криминалитета, пре свега, с аспекта последица које могу да проузрокују националној безбедности државе под санкцијама.

Кључне речи: *санкције, међународне санкције, организовани криминалитет, корелација, држава, међународна заједница.*

УВОД

У сваком друштву постоји велики број правних и неправних норми (прописи за понашање и деловање појединаца и друштвених група) чијим извршавањем се обезбеђује хармоничан заједнички живот људи. Уколико неко не поштује неку од друштвених норми, излаже се ризику да буде подвргнут друштвеној принуди (социјалној контроли). На сличним основама функционише међународна заједница. Наиме, циљеви и начела Повеље УН, чија основна сврха јесте чување међународног мира и безбедности, наравно и међународно право, представљају оквир за обавезујуће понашање њених референтних чланова (државе) у међусобним односима, али и

према својим грађанима. Уколико нека држава драстично прекрши неку међународну норму, против ње могу бити предузете санкције од стране Савета безбедности УН или неке државе.

Међународне санкције (економска или војна блокада) могу да буду разорни по систем вредности и националну безбедност циљане државе, јер „пресецају“ њену спољну трговину и стварају несташицу разних врста роба на унутрашњем тржишту и веома погодују експанзији организованом криминалитету, иначе најопаснијем облику угрожавања безбедности преовлађујућег броја држава. Организовани криминалитет (унутрашњи и транснационални) заокупља огромну пажњу сваке државе и међународне заједнице. Упркос томе, из непознатих разлога, недовољно је истражен карактер корелације између међународних санкција и организованог криминалитета. Стога, у раду је скромно размотрена проста и вишеструка корелација између међународних санкција, организованог криминалитета и националне безбедности државе.

ПОЈАМ МЕЂУНАРОДНЕ САНКЦИЈЕ

Заједнички живот чланова сваког друштва је мање или више организован и регулисан у свим областима друштвеног живота, а држава је основни и најважнији облик политичког организовања сваког друштва. Свако друштво (и држава) функционише у смислу да одобрава и подржава делатности својих чланова који доприносе чувању и оснаживању заједничких (виталних) вредности, а забрањује делатности које их урушавају или могу да им нанесу штету. Систем заштите вредности подразумева санкције¹ против оних (појединаца) који су прекршили неко правило понашања. Као што појединац мора да се покорава нормама друштва, тако и држава има обавезу да поштује правила понашања међународне заједнице. У супротном, излаже се ризику да се суочи са санкцијама међународне заједнице или одређене државе, савеза или групе држава.

Предузимање међународних санкција је регулисано Повељом ОУН² и међународним правом. Савет безбедности (СБ) УН предузима

1 Санкција је свака репресивна мера која се примењује према ономе ко прекрши неко правило понашања, неку моралну, правну, обичајну норму итд. све до норми лепог понашања (*Мала политичка енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1966, стр. 1068).

2 Повеља ОУН је документ усвојен 26. јуна 1945. године, а ступио на снагу 24. октобра исте године, кад су је ратификовале све велике силе и већина осталих земаља учесница на Конференцији у Сан Франциску. Повеља ОУН

санкције против неке државе ради отклањања претње или повреде (агресија је екстремна повреда мира) међународног мира, а њихово спровођење обавезује сваку државу-чланицу УН. Обим и врсте санкција могу да садрже „потпун или делимичан прекид економских односа, свих врста саобраћаја и веза, као и прекид дипломатских односа“ (члан 41). Међутим, једна држава предузима санкције против друге државе, углавном с циљем да „заштити“ свој систем вредности, односно угрози њен систем вредности (принуди је на некакве уступке противно њеним интересима). У ствари, држава носилац санкција покушава да на посредан начин наметне сопствену вољу другој држави³.

За „бесконачан“ низ економских санкција против неке државе у теорији се употребљавају разни термини: мере, средства, инструменти, притисци и поступци. У поступке претежно везане за привреду спадају: „царине, квантитативна спољнотрговинска ограничења (систем контингената, систем дозвола, трговина оружјем), квалитативна спољнотрговинска ограничења или режим плаћања, спољнотрговински монопол државе, забране увоза и извоза, економска блокада, продирање на страно тржиште и економска помоћ“⁴. Политичке санкције углавном одражавају аморалну и противзакониту спољну политику држава хегемона, а предузимају их с циљем да од државе жртве изнуде конкретне уступке који означавају остварење неког сопственог спољнополитичког циља. Скала политичких санкција је огромна, односно чине је: „заstraшивање, појединачни акти насиља (тероризам, саботажа, диверзија), оружана интервенција, ограничени рат и рат“⁵.

Укупан број и врсте економских и/или политичких санкција зависи од општег циља који намерава да оствари њихов носиоц,

промовише мирно решавање спорова између држава (Глава VI, члан 33-38), а у случају претње миру, повреде мира и аката агресије предвиђа економске, политичке или војне мере (Глава VII, члан 39-51). (*Информациони центар Уједињених нација*, Београд, 1984, стр. 5 – 51).

3 „Циљеви употребе санкција као средства у спољној политици САД су, пре свега, ширење глобалног утицаја, ‘ширење демократије’ према сопственим стандардима, демонстрација силе и моћи и промена понашања санкционисане државе у складу са условима постављеним од стране САД“ (Јоксимовић Александра, „Санкције као средство у спољној политици САД после хладног рата“, *Међународни проблеми*, Институт за међународну политику и привреду, бр. 4, Београд, 2006, стр. 471).

4 Димитријевић Војин, Стојановић Радослав, *Међународни односи*, НИУ Службени лист СРЈ, Београд, 1996, стр. 325-337.

5 *Исто*, стр. 338-356.

док методе њихове примене зависе од тога да ли их уводи СБ УН (мултилатералне) или нека држава или организација (унилатералне). Реч је о низу могућих мера, од прекида дипломатских односа преко ембарга на увоз одређених производа и технологије до делимичне или потпуне економске блокаде и изолације државе против које су уведене⁶. У временском смислу, међународне санкције трају све док њихов носиоц не оцени да је остварен постављени циљ (држава-жртва испунила оно што се од ње захтева). Штетне последице по државу изложену санкцијама су углавном огромне, не толико по њену политичку елиту колико по квалитет живота грађана. Такође, веома погодују настанку разних облика тзв. „унутрашњег“ организованог криминалитета (уколико га није било до увођења санкција) и његовој наглој ескалацији (уколико је постојао у тренутку њиховог увођења), као и замаху транснационалног организованог криминалитета.

ПОЈАМ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Криминалитет (општи) је друштвена појава која се испољава у вршењу друштвено опасних дела за која је предвиђена кривична санкција. Обухвата сва кривична дела којима се угрожава безбедност појединца, друштва, државе и међународне заједнице, односно целокупну криминалну активност на одређеном простору и у одређеном времену. Наравно, криминалитет није само прост збир извршених кривичних дела, иако, он јесте и то, већ је првенствено *специфична друштвена појава*, која обухвата и индивидуалне случајеве. Уколико је пак носиоцима криминалитета својствена *организованост*, у том случају, криминалитет представља *нарочито специфичну друштвену појаву*, термилошки познатију као *организовани криминалитет*.

Иако организовани криминалитет има онолико тумачења и схватања колико има и правних, безбедносних и академских ауторитета који о њему пишу (га дефинишу), постоји подударност ставова у погледу карактеристика⁷ које чине само језгро организованог

6 “Савет безбедности УН је увео нове санкције Северној Кореји и забранио тој држави да извози робу у вредности од једне милијарде долара, што је трећина целокупног извоза земље. Мера је одговор на две нове пробе интерконтиненталних ракета које је извела претходних дана“ (Н.Н, „Киму забранили извоз у вредности једне милијарде долара“, *Информер*, Београд, 7.8.2017, стр. 5.).

7 Најчешће карактеристике организованог криминала су: постојање криминалне организације, имовинска организација, специфичности

криминалитета. Преглед дефиниција појма организованог криминалитета указује на то да *организованост* представља тзв. „кровна“ карактеристика на основу које се може утврђивати да ли се један криминални колективитет (банда, група, организација, мрежа)⁸ може сматрати организованим криминалним колективитетом или не. Јер „одређену организованост испољавају чак и две другарице које одлуче да из продавнице украду какву ситницу“⁹, док *организованост* пружа групи широк спектар могућности за извршења различитих кривичних дела, иако може потенцијално бити и њена слаба тачка, будући да организација подразумева и учешће више лица у њој што временом утиче и на потенцијално смањење кохерентности и тајности групе када ... ослабе везе међу њима¹⁰. Такође, постоји могућност злоупотребе елемента организованости, најчешће од политичара у смислу да неку маргиналну групу на „криминалном тржишту“ окарактеришу као мафијашку.

Осим што *организованост* раздваја организовани криминалитет од класичног криминалитета, она има нарочити значај због могуће корелације са безбедносном организованошћу државе. Реч је о супротним циљевима две организације: *илегална* (организовано-криминална) која напада систем вредности државне организације ради стицања материјалне добити и моћи и *легална* (државна), чији репрезент (систем националне безбедности) има задатак да ефикасно заштити њен систем вредности. Неупоредиво већа моћ државне организације подразумева незамисливо дугорочно постојање одређеног организовано-криминалног колективитета. Та чињеница је добро позната вођама организованих криминалаца и зато константно теже да за своје противзаконито деловање обезбеде подршку од утицајних појединаца из државне организације.

структуре, ексклузивитет чланства, континуитет у деловању, специфичност метода деловања, монопол, специјализација, инфилтрација у легалне економске токове, конспиративност деловања, разноликост појавних облика, тржишна оријентација (Бошковић Горан, *Организовани криминал*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2017, стр. 3).

8 У нормативи и теорији за означавање носилаца организованог криминалитета употребљавају се термини: криминална група, криминално удружење, злочиначко удружење, криминална организација, криминална мрежа, транснационална криминална организација и сл., чија јачина се креће од три до неколико десетина или стотину чланова. Зато, упутно је да се за њихово означавање употребљава заједнички термилошки назив „*организовани криминални колективитет*“.

9 Cressey Donald, *Criminal Organization*, Heinemann, London, 1972, p. 18.

10 Abadinsky Howard, *Organized Crime, Eleventh Edition*, Cengage Learning, Boston, 2016, p.1.

Респектабилан број случајева у многим државама савременог света потврђују такав успех организовано-криминалне организације, а та чињеница одражава супериорност њене организованости у односу на државну организацију.

Правно, теоријско и академско одређење појма организованог криминалитета адекватно одражава његов организациони аспект, али на различите начине третира повезаност организовано-криминалне и државне организације. У академској сфери евидентна је перцепција дотичне корелације, почев од индиректне идентификације¹¹, преко директне идентификације¹², до безусловне идентификације: „Сама логика налаже да криминалне организације могу да егзистирају и развијају своју активност само уз успостављање веза са представницима државе, а стицање ‘фактичког имунитета’ јесте њихов мотив за ту врсту повезивања“¹³. Слична су превиђања корелације организованог криминалитета и државне организације у нормативно-теоријској сфери. Иначе, суштина правног одређења организованог криминала је у вези са речјом „*организовани*“, који одражава договорно вршење тешких кривичних дела најмање три лица, односно евидентан је институт саучесништва, који претпоставља још нека обележја.

У том контексту, ОУН је дефинисала појам транснационални организовани криминал¹⁴, а национално законодавство држава

11 Горан Бошкових у набрајању најчешћих карактеристика организованог криминала, означава и објашњава дотичну повезаност као „инфилтрацију у легалне економске токове“ (Бошкових Горан, *исто*, стр. 37-40).

12 Саша Мијалковић дотичну повезаност региструје као „спрегу с државом и државним органима“ (Мијалковић Саша, „Карактеристике и доминантна обележја савременог организованог криминалитета“, *Организовани криминалитет изазов XXI века*, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, 2012, стр. 53-78); Жељко Бјелајац дотичну повезаност региструје као „остваривање утицаја на државне органе, појединце и друге субјекте социјалне контроле“ (Бјелајац Жељко, *Организовани криминалитет – империја зла*, Факултет за привреду и правосуђе Нови Сад, Нови Сад, 2013, стр. 75-78) и др.

13 Newell James, *Организовани криминал и корупција: случај сицилијанске мафије* – у: Феудализам у новом облику – огледи о клијентелизму, корупцији, организованом криминалу и покушајима реформе (van Duynе, Donati, S., ur.) у преводу Немање Ненадића, Организација за европску безбедност и сарадњу – Мисија у Србији, Београд, 2008, стр. 23-53.

14 Члан 2 Конвенције о транснационалном организованом криминалу набраја и дефинише елементе који сачињавају феномен организовани криминал: 1) *организована криминална група* од три или више особа која делује заједнички, са циљем да почини једно или више озбиљних кривичних дела, а са намером да директно или индиректно оствари материјалну корист;

углавном је компатибилно таквом његовом одређењу. Дефиниција појма указује на могућан „бесконачан“ број угрожавајућих делатности транснационалних организованих криминалних колективитета јер „свака област друштвеног живота подложна је организованом криминалитету, а да ли ће нека од њих постати криминално тржиште не зависи од циљева и ангажовања његових носилаца, већ од противкриминалне воље врховног менаџмента државе¹⁵“. То претпоставља могућност да међународне санкције против неке државе могу довести у искушење чак и њен врховни менаџмент да их „пробија“ криминалним радњама.

ВРСТЕ КОРЕЛАЦИЈЕ МЕЂУНАРОДНИХ САНКЦИЈА И ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Корелација је стање узајамне или реципрочне повезаности две или више појава, односно „степен квантитативног слагања две или више појава“¹⁶. У испитивању корелационе везе (примени корелационе анализе) није увек важно одредити која је појава зависна, а која независна променљива, будући да се корелацијом утврђује степен и интензитет зависности између појава. Некада је лако регистровати појаву која је узрок и ону која је последица. Међутим, некада то није лако, нарочито код друштвених појава. То, првенствено зато што у друштвеним појавама делује човек (углавном као члан људског колективитета) као свесно биће, које своју ангажованост (радњу), по правилу, усмерава зарад постизања одређеног циља. Стога, сложен је поступак утврђивања облика и интензитета постојања или одсуство корелационе везе између друштвених појава, а нарочито је сложено

2) *озбиљно кривично дело* означава кривично дело кажњиво максимално законом предвиђеном казном за то дело од четири године затвора и више; 3) *структурисана група* означава групу која није формирана само да би починила једно кривично дело..., у њој не мора постојати континуитет чланства... док кривична дела имају транснационалну димензију: дела су почињена у две или више различитих држава; дела су почињена у једној држави, али су значајни елементи њихове припреме, планирања, усмеравања или контроле изведени у другој држави...; или дела су почињена у једној држави, али производи значајне последице у другој држави. (*United Nations Convention against Transnational Organized Crime and its Protocols*“, <http://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CTOC/index.html>, приступљено 13.12.2018.)

15 Лакићевић Милош, „Транснационални организовани криминал и национална безбедност“, *Војно дело*, 7, стр. 100 – 122, Министарство одбране Републике Србије, Београд, 2018, стр. 109.

16 *Социолошки лексикон*, Савремена администрација, Београд, 1982, стр. 296.

установљавање њеног позитивног или негативног утицаја. Уколико је реч о две појаве и обе показују или пораст или опадање, ради се о позитивној корелацији, док у случају када појаве показују супротне тенденције у кретању, ради се о негативној корелацији. Најзад, веома је важно имати на уму да, у зависности од броја посматраних појава, „корелација је проста или вишеструка“¹⁷. Проста корелација се односи на испитивање везе између две појаве, а вишеструка корелација подразумева испитивање везе између више појава.

Констатоване теоријске чињенице о појму корелација у контексту предмета истраживања (корелације међународних санкција и организованог криминалитета) указују да је реч о друштвеним појавама, чију корелациону везу је упутно испитивати између међународних санкција и организованог криминалитета (*проста корелација*) и међународних санкција, организованог криминалитета и националне безбедности државе (*вишеструка корелација*).

ПРОСТА КОРЕЛАЦИЈА ИЗМЕЂУ МЕЂУНАРОДНИХ САНКЦИЈА И ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Међународне санкције и организовани криминалитет су две независне друштвене појаве, које настају и опстају самостално. Наиме, занемарљив је број држава од укупног броја држава савременог света које су под међународним санкцијама, а изнимне су државе чији систем вредности није нападнут организованим криминалитетом. Стога, уколико се нека држава нађе под ударом међународних санкција, реално је претпоставити да је већ суочена са једним обликом или комплексом облика организованог криминалитета.

Персонални актер *међународних санкција* је СБ УН или нека држава, односно коалиција држава. У првом случају (мултилатералне), циљ увођења санкција некој држави јесте да се очува међународни мир и безбедност, односно принуди да поштује начела Повеље УН и међународно право којих је прекршила, док у другом случају (унилатералне), циљ увођења санкција некој држави углавном је субверзиван, односно покушај да се изнуди од ње неки уступак противан њеним националним интересима. У оба случаја, међународне санкције могу да буду секторске (санкционишу увоз или извоз појединих врста акцизних и других роба, одређене привредне гране, на пример енергетску, одређену врсту саобраћаја, одређена предузећа, личности итд.) или свеобухватне односно тоталне (потпун

¹⁷ Исто, стр. 296.

прекид економских односа и свих других комуникација, блокада, укључујући и војну блокаду), временски ограничене (нпр. на годину дана) или неограничене (све док актер санкција не оцени да су постигле циљ), ефикасне или неефикасне.

Приликом увођења међународних санкција одређеној држави, њихов актер руководи се проценом да ће створити бројне проблеме њеној привреди и друштву, почев од несташице појединих врста роба широке потрошње, преко отежаног функционисања појединих или свих области друштвеног живота до политичке дестабилизације друштва и државе. Такво (неповољно и неизвесно) стање, између осталог, представља велику повољност за оснаживање свих облика тзв. унутрашњег организованог криминалитета, али и прекограничног криминалитета.

Констатоване чињенице јасно указују да међународне санкције директно (позитивно) утичу на ескалацију постојећег организованог криминалитета, односно реч је о *позитивној корелацији*. Такође, могу представљати узрок настанка нових облика организованог криминалитета, јер организовани криминалитет представља својеврсно (илегално) тржиште, које настаје и опстаје на сличним поставкама функционисања легалног тржишта. Пошто држава под режимом међународних санкција, пре или касније се суочава са оскудицом појединих врста роба, напредних технологија, резервних делова за поједине врсте оружја и сл., али и ограниченим прекограничним кретањем људи, ангажованост носилаца организованог криминалитета је усмерена ка снабдевању „опустошеног“ тржишта и стицања неопорезивог екстра-профита. Таквом противзаконитом делатношћу у некаквој мери смањују планирани ефекат међународних санкција и привидно, реч је о *негативној корелацији* између организованог криминалитета и међународних санкција. У суштинском смислу, одвија се *проста позитивна корелација* јер систематски нараста моћ и утицај носилаца организованог криминалитета у држави под санкцијама и прети да „зароби“ државу. Такво стање означава позитивну корелацију између међународних санкција и организованог криминалитета, јер обе појаве показују пораст почев од почетног „сусретања“ (увођења санкција) до њиховог укидања, иако њихови актери нису у дослуху, а њихови циљеви су супротни. Наиме, остваривање циљева подједнако ефикасно погађа националну безбедност државе, проблем који легитимише вишеструку корелацију друштвених појава.

ВИШЕСТРУКА КОРЕЛАЦИЈА ИЗМЕЂУ МЕЂУНАРОДНИХ САНКЦИЈА И ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Испитивање вишеструке корелације међународних санкција и организованог криминалитета подразумева установљавање њиховог одвојеног и синтетизованог негативног утицаја на националну безбедност државе подвргнутој међународним санкцијама. Заправо, указује на нужно уважавање активног корелативног односа моћи између актера *међународних санкција, организованог криминалитета и националне безбедности државе*. У вези са *међународним санкцијама*, важно је имати на уму да за разлику од СБ УН, који санкције уводи некој држави због процене (оцене) да прети или угрожава међународни мир и безбедност, неке државе попут САД, релативно лако доносе одлуку о примени санкција против других држава¹⁸, ради чега неки аутори сматрају да су санкције постале главно средство притиска у спољној политици те велике силе^{19, 20}.

Суштински циљ међународних економских санкција против одређене државе састоји се у „пресецању“ њене спољне трговине и економском изнуравању ради урушавања њеног привредног, финансијског и других сектора. Њихова ефикасност може имати разноврсне негативне последице по циљану државу, почев од ескалације корупције, општег и организованог криминалитета преко политичке дестабилизације друштва до слабљења њене одбрамбене моћи. У ствари, међународне санкције представљају карактеристичан објективни узрок који у великој мери утиче на експанзију свих облика организованог криминалитета. Санкције стварају велике тешкоће или потпуно прекидају снабдевање грађана одређеним врстама робе државе погођене њима. Такву „празнину“ на легалном тржишту оптимално користе организовани криминални колективитети за остваривање велике материјалне користи²¹. Заправо, функционише

18 Првуловић Владимир, *Економска дипломатија*, Мегатренд, Београд, 2002, стр. 137-139.

19 Председник САД Бил Клинтон је током свог првог мандата (1992-1996) „увео нове економске санкције у 35 земаља, што је чинило у том тренутку 42% светске популације и 19% светског извоза“ (Quinn, R.R., *A Users Guide to Economic Sanctions*, Heritage foundation, Washington D.C., 1997, www.heritage.org), приступљено 15. 10. 2004.

20 “До 1998. године половина светске популације живела је у земљама под санкцијама од стране САД“ (*Harper’s Magazine*, February 1998, www.harper.org.), приступљено 15. 03. 2003.

21 „Профит је стожер свих делатности организованог криминалитета. Он

проста позитивна корелација између међународних санкција и организованог криминалитета која вишеструко негативно утиче на националну безбедност државе под санкцијама.

Сврха система националне безбедности државе јесте *национална безбедност* – „стање националних вредности без опасности и ефикасно отклањање опасности (оптимална заштићеност националних вредности), које је резултат сложеног, реалистичног и динамичног националног програма (нормативна регулатива, институционална организованост и одсудна оперативна ангажованост) државе у објективној (природној и друштвеној средини) коју карактерише неизвесност“²². Институционална пак одговорност система националне безбедности државе подразумева његову вољност и способност да усклађеном применом превентивно-репресивних мера, у највећој могућој мери штити грађане, друштво и државу од неоружаних и оружаних облика угрожавања њихове безбедности. Заправо, легитимише га *стратегија нулте толеранције*²³ у односу на све врсте опасности усмерених ка систему националних вредности, а међународне санкције и организовани криминалитет представљају карактеристичне неоружане опасности по безбедност националних вредности. Примена стратегија нулте толеранције искључује било какве калкулације у вези са носиоцима опасности и тако пресудно утиче на (одређује) карактер *негативне корелације* између националне безбедности, с једне, и међународних санкција и организованог криминалитета, са друге стране. Заправо, показује да ли се корелација одвија под једнаким условима (*симетрична корелација*) или се одвија под неједнаким условима (*асиметрична корелација*) и самим тим на последице по актере корелативних делатности.

покреће развој бројних криминалних активности. Криминална организација на криминалном тржишту спроводи своје активности, на сличан начин као неко предузеће, односно легална организација у легалном бизнису, јер обе организације покушавају да обезбеде профит продајом роба и услуга, користећи свој профит да плате људе који раде за њих“ (Бјелајац Жељко, *исто*, стр. 73).

22 Лакићевић Милош, *исто*, стр. 108.

23 Стратегија нулте толеранције у односу на криминалитет заснива се на теорији „слоњених прозора“, која раст криминала види у изостанку реакције субјеката друштва на прве симптоме слабљења механизма социјалне контроле у суседству (физички неред, непристојно понашање и сличних). (Вуковић Славиша, *Превенција криминала*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2017, стр. 270).

КОРЕЛАЦИЈА ИЗМЕЂУ НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ ДРЖАВЕ ПОД САНКЦИЈАМА И МЕЂУНАРОДНИХ САНКЦИЈА

Основна функција система националне безбедности државе је да ефикасно отклања постојеће и могуће опасности по безбедност националних вредности, а међународне санкције представљају једну од могућих врста спољних опасности. У том смислу, могућа је *асиметрична* или евентуално, *симетрична корелација* између националне безбедности и међународних санкција. То само уколико је актер међународних санкција држава чија економска и политичка моћ није неупоредиво већа од моћи државе против које се предузима санкција или пак актер уводи делимичне санкције (нпр., забрани извоз или увоз само једне врсте робе и сл.) или санкције буду брзо обустављене услед дипломатског регулисања спорног питања.

Међутим, уколико су међународне санкције мултилатералне, свеобухватне (потпун прекид економских и других односа), дуготрајне (трају неколико година или деценија) и систематски појачавају, а скромна је економска и укупна моћ државе погођене санкцијама, логична је *асиметрична негативна корелација* између националне безбедности државе под санкцијама и међународних санкција. Јер све државе чланице УН и међународне организације имају обавезу да поштују одредбе резолуције о санкцијама и функционише ефикасан механизам надзора санкција (спречава кршење санкција). Зато последице мултилатералних санкција могу бити вишеструко штетне по систем националне безбедности државе.

Последице међународних санкција против Савезне Републике Југославије (СРЈ)²⁴ у последњој деценији ХХ века, представљају карактеристичан пример о *негативној асиметричној корелацији* између националне безбедности државе и тоталних мултилатералних међународних санкција²⁵. Санкције међународне заједнице против

24 Социјалистичка Федеративна Република Југославија (СФРЈ) створена 1945. године, противустановним деловањем унутрашњих сепаратистичких снага уз спољну подршку, насилно је разбијена 1991/92. године. Република Србија и Црна Гора су 27. априла 1992. године конституисали заједничку државу под називом СРЈ, која је преименована у Државну заједницу Србија и Црна Гора (2003) и распала 2006. године.

25 Основни извори о санкцијама: *Југословенски преглед*, број 3, стр. 23-39, Публицистичко – издавачки завод „Југославија“, Београд, 2001 и Мујовић Ранко, *Међународни фактори у грађанском рату и кризи у Југославији*, Правни

СРЈ уведене су резолуцијом СБ УН 757 од 30. маја 1992. године и налагале свим државама да предузму опсежне мере према СРЈ²⁶. Потом су прошириване и поштроване резолуцијом 787 од 16. новембра 1992. и, нарочито, резолуцијом 820 од 17. априла 1993, а ублажаване (делимично обустављене) резолуцијама 943, од 23. септембра 1994, 970 од 12. јануара 1995, и 988 од 21. априла 1995. Конкретан повод за увођење санкција био је рат у Босни и Херцеговини, пошто је СБ УН оценио да је СРЈ непосредно умешана у овај сукоб. По свеобухватности и оштрини, уз изузимање војне агресије, биле су то најтеже казнене мере које су УН икада предузеле против једне државе²⁷.

Према неким проценама, између 1992. и 1999. године СРЈ је услед санкција изгубила око 95 милијарди долара, а у октобру 2000. године 35% југословенског становништва живео је испод црте сиромаштва и још 35% ову црту само минимално је надмашивао²⁸. Хиперинфлација је уништила генерацијама акумулирано богатство и омогућила је концентрисање економске власти у рукама пробраних приватних лица, блиска владајућем режиму. Српска привреда је такорећи уништена, инострана тржишта су изгубљена, а домаћи потрошачи су због хиперинфлације остали без пара. Санкције су само учврстиле владајући режим, највећи део робног промета одвијао се на црном тржишту, а најпрофитабилнији послови у то време били су шверц нафте и цигарета, наравно у режији организованих криминалаца у спрези са државним органима.

факултет – Подгорица, МРГ – Београд, 1995, стр. 11-199.

26 „1) спрече увоз на своју територију свих сировина и производа која воде порекло из СРЈ; 2) спрече све активности својих држављана или оне активности на својим територијама које би подстакле или им је циљ да подстакну извоз или транзит било какве врсте робе... који воде порекло из СРЈ и свако пословање својих држављана са СРЈ...; 3) промет робе или производа било да потичу са њихове територије или не...; 4) неће ставити на располагање властима СРЈ никаква финансијска средства...; 5) ускрате дозволу за полетање било ком авиону или дозволу за прелетање њихове територије ако тај авион треба да слети на територији СРЈ... и др.“.

27 После избијања кризе на Косову и Метохији, ЕУ је, почетком 1998, започела са увођењем ограничавајућих мера против СРЈ, које је затим проширивала и појачавала све до октобра 2000. СБ УН је резолуцијом бр. 1160, од 31. 3. 1998, забранио увоз у СРЈ наоружања, а после преокрета 5. октобра 2000, коначно су укинуте санкције међународне заједнице.

28 Арсић Милојко, Младеновић Зорица и Петровић Павле, *Macroeconomic Stabilization in the FRY*, Global Development Network for Southeast Europe – WIIW, Belgrade and Vienna, 2001, p. 3.

КОРЕЛАЦИЈА ИЗМЕЂУ НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ ДРЖАВЕ ПОД САНКЦИЈАМА И ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Констатовано је да међународне санкције неминовно доприносе експанзији организованог криминалитета. Међутим, његов замах првенствено зависи од тога да ли држава доследно примењује стратегију нулте толеранције против његових носилаца. Реч је о неопходној рационалној противкриминалној политици државе која обезбеђује да се њен систем националне безбедности „плански, организовано и офанзивно *превентивно* супротставља носиоцима организованог криминалитета, пре наступања последица“²⁹. Заправо реч је о *асиметричној позитивној корелацији* између националне безбедности и организованог криминалитета, која одражава оптималну заштиту националних вредности, пре свега, зато што спречава његову инфилтрацију у државним институцијама. Уколико је држава под санкцијама одлучна у примени стратегије нулте толеранције, има реалне изгледе да одржи поменути врсту корелације. Евентуална пак неопрезност, калкулације и сл., посебно свесно повлађивање државе за време санкција појединим облицима организованог криминалитета, ризикује опасно (дугорочно) угрожавање безбедности националних вредности, наравно и после укидања санкција. У ствари, ризикује да изгуби противкриминалну кредибилност, која одражава *негативну асиметричну корелацију* између националне безбедности и (унутрашњег и транснационалног) организованог криминалитета.

Констатовано потврђују дугорочне последице „договорне“ корелације међународних санкција и организованог криминалитета и недовољне будности (неодговорности) власти Републике Србије испољене конституисањем неколико организованих криминалних колективитета, међу којима су, тзв. „земунски“ и „сурчински“ клан били најагресивнији. Припадници тзв. „земунског клана“ су 12. марта 2003. године извршили атентат на председника Владе Републике Србије³⁰. Тај злочин (2003) представља класичан модел који садржи све

29 Лакићевић Милош, „Обавештајни оквир феномена организованог криминала“, *Култура полиса*, бр. 37, стр. 279 – 307, Култура – Полис Нови Сад, Институт за европске студије Београд, 2018, стр. 290.

30 „Злочиначко удружење тзв. земунски клан створили су два приватна лица, почетком 1998. године на принципима чврсте повезаности и хијерархијске надређености. У периоду од 12. марта до 22. априла 2003. године, оперативним мерама МУП-а Србије регистровано је 45 чланова „земунског клана“ који су директно и индиректно учествовали у атентату на премијера

параметре *вишеструке корелације* између међународних санкција (1991 – 2000), организованог криминалитета (1998 – 2003) и националне безбедности државе/СРЈ (1992 – 2003). Реч је о беспреседанском случају који се може користити за теоријско установљавање ефеката *вишеструке корелације* између међународних санкција, организованог криминалитета и националне безбедности било које државе која се нађе под санкцијама. У том контексту треба имати у виду могућност да поједини актери међународних санкција *директно* повлађују носиоцима унутрашњег организованог криминалитета (нпр. омогућавају им кријумчарење људи) ради обезбеђивања њихове подршке за вршење политичких притисака на владајући режим или пак то чине *индиректно* – толеришу функционисање прекограничних шверцерских канала између носилаца оних облика унутрашњег и прекограничног организованог криминалитета, које изгледно обезбеђује дестабилизацију националне безбедности државе (нпр. шверц оружја ради снабдевања потенцијалних побуњеника против режима). Стога, постоји опасност да симетрична корелација између националне безбедности државе и организованог криминалитета временом буде преобликована у асиметричну корелацију између организованог криминалитета и националне безбедности државе.

ЗАКЉУЧАК

Размотрене чињенице указују на то да иако међународне санкције представљају ретку спољну угрожавајућу делатност држави, уколико буду уведене одређеној држави, индиректно и директно доприносе ескалацији многим унутрашњим облицима угрожавања безбедности њених националних вредности. Установљено је да нарочито погодују експанзији организованом криминалитету у држави подвргнутој санкцијама. Заправо, идентификована је корелативност која одражава беспреседанско савезништво, чија суштина је у томе што актер међународних санкција води жестоку борбу против организованог криминалитета усмерен против његовог система вредности, а свесно повлађује организованом криминалитету у држави изложеној санкцијама. Такво циљно-интересно савезништво између актера међународних санкција и носилаца унутрашњег организованог криминалитета, углавном доприноси развоју многих облика транснационалног организованог криминалитета и, самим

Србије“. (Недељковић Миле и Васић Томислав, „Ефекти предузетих мера на откривању извршилаца, организатора и наручилаца атентата на премијера Србије др Зорана Ђинђића и на сузбијању организованог криминала“, *Безбедност*, бр. 3, МУП Републике Србије, Београд, 2003, стр. 297-301.).

тим угрожава међународни мир и безбедност. Зато, морално је и логично да актер међународних санкција, нарочито СБ УН, пре њиховог увођења некој држави студиозно процени њихов могући утицај на ескалацију организованог криминалитета.

Miloš Lakićević, LL.M., Teaching Assistant
Faculty of Law for Commerce and Judiciary
University Business Academy in Novi Sad
e-mail: milos@kib.edu.rs

THE CORRELATION BETWEEN INTERNATIONAL SANCTIONS AND ORGANIZED CRIME

Abstract:

Survival and sustainable development of every country in the contemporary world involves efficient removal of external and internal endangering and self-endangering activities aimed at vital national values. Adequate perception of the existing and potential correlation between external and internal endangering activities is an important precondition for the realization of optimum national security of the country. International sanctions are potential external danger for safety of national values of a certain country, while organized crime is identified as one of the most dangerous forms of endangering of the national safety of the country from the inside. The paper is a pioneer deed in the sense of revisiting of correlations of international sanctions and organized crime, primarily from the aspect of consequences which may be caused to the national safety of the country under sanctions.

Key words: *sanctions, international sanctions, organized crime, correlation, country, international community.*

ЛИТЕРАТУРА

1. Arsić Miloško, Mladenović Zorica and Petrović Pavle, *Macroeconomic Stabilization in the FRY*, Global Development Network for Southeast Europe – WIIW, Belgrade and Vienna, 2001.
2. Abadinsky Howard, *Organized Crime, Eleventh Edition*, Cengage Learning, Boston, 2016.
3. Бјелајац Жељко, *Организовани криминалитет – империја зла*, Правни факултет за привреду и правосуђе Нови Сад, Нови Сад, 2013.

4. Бјелић Предраг, „Међузависност спољне политике и међународне трговине“, *Међународни проблеми*, бр. 1-2, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2000.
5. Бошковић Горан, *Организовани криминал*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2017.
6. Вуковић Славиша, *Превенција криминала*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2017.
7. Димитријевић Војин, Стојановић Радослав, *Међународни односи*, НИУ Службени лист СРЈ, Београд, 1996.
8. Cressey Donald, *Criminal Organization*, Heinemann, London, 1972.
9. Harper's Magazine, February 1998, www.harpers.org, 15. 03. 2003.
10. Јоксимовић Александра, „Санкције као средство у спољној политици САД после хладног рата“, *Међународни проблеми*, Институт за међународну политику и привреду, 4, Београд, 2006.
11. *Југословенски преглед*, број 3, Публицистичко-издавачки завод „Југославија“, Београд, 2001.
12. Quinn, R.R., *A Users Guide to Economics Sanctions*, Heritage foundation, Washington D.C., www.heritage.org., 15. 10. 2004.
13. Лакићевић Милош, „Транснационални организовани криминал и национална безбедност“, *Војно дело*, бр. 7, стр. 100 – 122, Министарство одбране Републике Србије, Београд, 2018.
14. Лакићевић Милош, „Обавештајни оквир феномена организованог криминала“, *Култура полиса*, бр. 37, стр. 279 – 307, Култура полиса Нови Сад, Институт за европске студије, Београд, 2018.
15. *Мала политичка енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1966.
16. Мијалковић Саша, „Карактеристике и доминантна обележја савременог криминалитета“, *Организовани криминалитет XXI века*, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, 2012, стр. 53-78.
17. Мујовић Ранко, *Међународни фактори у грађанском рату и кризи у Југославији*, Правни факултет – Подгорица, МРГ – Београд, 1995.
18. Недељковић Миле, Васић Томислав, „Ефекти предузетих мера на откривању извршилаца, организатора и наручилаца атентата на премијера Србије др Зорана Ђинђића и на сузбијању организованог криминала“, *Безбедност*, бр. 3, МУП Републике Србије, Београд, 2003, стр. 297 – 301.
19. Првуловић Владимир, *Економска дипломатија*, Мегатренд, Београд, 2002.
20. *Социолошки лексикон*, Савремена администрација, Београд, 1982.
21. „United Nations Convention Transnational Organized Crime and its Protocols“, <http://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CTOC/index.html>, приступљено 13. 12. 2018.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

347.7:330.34(4-12)(082)

МЕЂУНАРОДНИ научни скуп "Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе" (2019 ; Нови Сад)

Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе = The legal framework and the economic development of the Southeast European countries : [зборник радова са Међународног научног скупа "Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе", 14. новембар 2019. године у Новом Саду] / приредио Мирко Кулић. - Нови Сад : Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе, 2019 (Нови Сад : Фелтон). - 767 стр. ; 24 cm

Тираж 200. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Резиме на енгл. језику уз већину радова.

ISBN 978-86-6019-099-6

а) Привредно право - Економски развој - Југоисточна Европа - Зборници

COBISS.SR-ID 331477767